

Historieskriving med mange ukjende

I Introduksjonen til Otto Ruge: Felttoget Erindringer fra felttoget april—juni 1940 (Aschehoug skrev Olav Riste m.a. at det er viktig å understreke kva Ruges manuskript ikkje er, og ikkje gir seg ut for å vere: «Det er ikkje felttogets krigshistorie, med sine innbygde krav til faktisk presisjon og til ei mest mogleg fullstendig og balansert framstilling. Jamvel om det er hovudaktøren som fortel, så er han aktør og ikkje historikar» (mi uth.).

Bøker

SVEIN BLINDHEIM

Det same etterhaldet skulle ha vore presisert i dei hyllemeterlange offisielle utgreiningane/forteljingane for Forsvarets krigshistoriske avdeling, alle saman forfatta av aktørar/offiserar som heller ikkje var historikarar, og som inneheld, om ikkje faktisk eit, so i alle fall bortforklaringar og feilslutningar, og verst av alt utelatingar og selektivitet.

Vi finn ikkje om førespelet til 9. april. Som det no er, med etterhald og alt, vil mange likevel banke boka i bordet og hevde at slik var det: Tyskane overfallt oss/gjorde åtak på oss 9. april. Engelskmennene kom ikkje sterkt nok, og for seint til hjelp. Dei var heller ikkje førebudde på det tyske overfallet. Som vi hadde dei og forsomt krigsmakta si mens Hitler rusta opp. Den slags innvendingar/bortforklaringar, som eg har høyrte i femti år, er alt anna enn korrekte.

Utgivaren skulle ha gitt alle naudsynete føresetnader, slik at lesaren kan skjønne årsak og verknad i spelet om Noreg (kausalitet). Tyskland vann kappløpet, sjølv om tyskarane primært ikkje ønskte at Noreg skulle trekkjast inn i krigen. Som gitt absolutt minstemal burde vi få vite at ordane om angrep/åtak på Noreg blei gitt slik:

(1) For dei allierte silt vedkommande av det øvste allierte krigsdrøft (i London) den 28. mars, med 5. april som første operasjonsdag (lungrapsdag). Det etterfølgjande fangene i åtak var fastsett til to, tre, fire, fem dagar seinare avhengig av om det gjaldt landgang i Narvik, Trondheim, Bergen eller Stavanger.

Lesaren burde vidare gjerast merksam på at berre ytre omstende (fransk avlysning/utsettning av mineutlegginga i/av Rhinen, som var del av Londonvedtaket 28. mars) førde til at første fase i planen (minelegging av norsk territorialforvaltning) blei forskyva til 8. april. Minelegginga byrja, som vi veit, etter den forseinka planen; og vi skaut ikkje eitt einaste skot for å forsvare den nøytraliteten vi hevda å følge.

Keslen av dei allierte planane enda i rot og kaos.

(2) Fire dagar etter dei allierte, 1. april, gav Hitler orden om at «Weserübung», den tyske maiplanen, skulle byrja 9. april kl. 04.15.

Det er her Otto Ruge si minnebok kjem inn.

Truleg er det Ruges kunnskap om og erkjenning av at minneboka hans berre dekkjer litt av dei relevante hendingane kva gjeld 9. april og okkupasjonen, som han fått han til å skrive at «erindringene er i det heile tatt ikkje berre på offentliggjørelse» (mi uth.).

Eg finn lite nytt i minneboka, det meste er kjent frå før. Som delaktar i 1940, var det naturleg for meg som student ved Hærens stabsskule på 1950-talet å velje hovudoppgåva «General Ruges forsvar av Syd-Norge i 1940».

Eg vende meg til sjelen for Forsvarets krigshistoriske avdeling (general Ole Berg) og fekk nytte ein god del nedteikningar frå Ruge si hand, og kjenner meg på heimebane når eg no les minneboka. Dei som hevda at dei finn mykje nytt i boka, må vere dårleg orienterte «En drømmende roman fra virkeligheten», skriv ein bokmeldar, «uhytidelig... med rørende innslag... menneskelig». Roman er godt dekkjande, historie er det ikkje, slik Riste påpeikar, til dei manglar for mykje, som eit hus der to veggjar manglar.

Propos: Svaret på oppgåva min blei trykt i heimevernsbladet nr. 1, 2 og 3 1960, der ein vil finne alt dei strategiske hovudtankane frå minneboka. Eg stempla elles Ruge som «ein einleg stort tre blant dei militære».

...

Det ligg altså føre ei minnebok frå øvstkommanderande Ruge om felttoget i 1940 som hoppar bukk over avgjerande premisser for å danne seg eit sant bilete av krigshendingane. Anna kunne ein ikkje vente, boka var skriven utan kjennskap til dei avgjerande historiske fakta, og skulle ikkje ha vore gitt ut i si foreløgjande form.

Lord Henkey skriv såleis at Storbritannia og Tyskland meir eller mindre planla aksjonar mot Noreg parallelt, med britane først ute. Begge partane sine planar blei sette ut i livet mest samstundes, men med Storbritannia eit døgn fur ute. Hankey seier at dei tyskarane sin største effektivitet som blei avgjerande. Då Ruge skreiv, visste han ikkje dette, og heller ikkje at det var Churchill som var drivmotoren bak planane.

Ikke kunne han vite at admiral Godfrey etterpå stimpla Churchills oppførsel under Noregsfelttoget som diktatorisk, eller at dei allierte sin øvstkommanderande, flådeadmiral, jarlen av Cork and Orrery etterpå uttalte at han 8. april kunne ha tatt Trondheim med berre hendene. Det fekk han ikkje lov til, den dagen skulle berre minene gå i sjøen i norsk territorialforvaltning. Ruge treffe aldri lord Cork. Då han freista det, var jarlen sjuk. Og det var han vel? Heller ikkje kunne Ruge vite at Churchill etter Vinterkrigen i Finland (som slutta 12. mars) uttalte at «vi hadde fram med planane våre for å sikre oss Narvik. At det var det øvste krigsdrøft som 28. mars plussa på med planane om å gjere landgang i Trondheim, Bergen og Stavanger, i tillegg til Narvik, kunne han umogleg vite. Då var Ruge i Finnmark, oppteken med andre problem enn det dei vestallierte og Tyskland heldt på med. Som vi veit, men som det blir snakka lite om, var det frå nabostaten i aust kongeriket var trua, slik det offisielle Noreg vurderte situasjonen. I Aust-Finnmark råka Ruge øvstkommanderande i Nord-Noreg, den einaste landsdein der alt var klart for krig, med øvstkommanderande og alt. Der låg overvaksingssej Jonas Lie og jakta på kommunistar og andre venstretrivde. Likeins primus motor i arbeidet for å verve frivillige til Finland, major og plusskommandant på Gardermoen Hvoslef. Både to blei statsdrøft i Quisling 9. april-regjering. Berre i nord hadde krigsmakta heile vinteren fått lov til å skyte på fiendtlige fly, underforstått sovjetiske, samstundes som tyske, og særleg allierte fly mest dagleg krenkte norsk luftterritorium. Så sint

FOR MYKJE SOM MANGLAR: Det var ikkje general Ruges feil at det tyske felttoget i Noreg gjekk som det gjekk. Feilen ligg andre stader. Men det er også veiskapen ved boka at alle føresetnader og vurderingar om slike spørsmål manglar. Dermed er det lite å lære av boka, skriv Svein Blindheim (bilete) i si melding

som 8. april flaug 14 engelske fly over Østfold.

Ruge gir inntrykk av optimisme då han 9. april vender heim til Oslo over Stockholm etter sitt heller langvarige fráver. Truleg var han ikkje heilt klar over den begreplege situasjonen i Krigsmakta, helst tåkk vere tafattskapen hos styresmaktene.

Då vestmaktpoten 5. april om mineutlegging blei levert i utanriksdepartementet fekk sjølv sjøfen for utanriks- og etterrettingsavdelingen i generalstaben ikkje vite det. Utanriksministeren stakk noten i lomma då han skulle til Trondheim for å halde foredrag i studentsamfunnet, og mandag 8. april blei noten drøfta i Storting og regjering. Men då hadde engelskmennene alt plassert/lagt minene sine i norske farvann, utan at vi skaut eitt einaste skot for å verje den nøytraliteten vi hevda å stå for. Det var i seg sjølv eit siste brot på gjeldande nøytralitetsreglar.

Slike ting står det inke om i Ruges minnebok, no trykt i 15 000 eksemplar.

Om kvelden 9. april kom oberst Ruge til Elverum, der han skulle møte ved mobilisering. Her organiserte han, som primus motor, dei styrkane som stogga Schøyen-bussane med den tyske flyattasjen kaptein Spiller og hans improviserte styrke.

I skotvekslinga blei Spiller hardt sår og døde seinare på Hammar. Nordmennene hadde ingen drepte.

Ruge hadde lite å bygge på då han 11. april tok over som sjef for hæren etter general Lanke. Som eg skreiv for mest 35 år sidan, var krigen i realiteten alt avgjort. Men Ruge, som hadde tilfrått statsminister Chamberlains himmelhøge lovnader, var framleis optimistisk. Det var nok Chamberlains lovnamd om å komme straks, og sterkt, som skapte falske forventningar hos Ruge. Snart skulle flausen/fadesen bli ein av fleire som førde til Chamberlains ulukke, og til at, paradoksalt nok Churchill, som mest av alle hadde ansvaret for aksjonen mot Noreg, og nederlaget, avlyste han som statsminister.

Det trassar historisk logikk å gje ut boka i dag som ikkje tek med alt vi veit. I beste fall verkar dei verkeleg heilsfjærnt, sjølv om ord som historieforskning ligg nærmare. Desse skuldningane reitast ikkje mot Ruge, som i det store og heile skreiv det han visste. Likevel er eg redd for at bok hans ytterlegare vil senitere eit falsk bilete av hendingane i 1940. Folks medvit. Eg har tidlegare skrivi i Dag og Tid om kva som verkeleg, og historisk, gjekk føre, dei kritiske dagane for 9. april, og skal ikkje repetere det. Hos A.J.P. Taylor ser eg antyda at føremålet med den planlagde ekspedisjonen til Finland, der Noreg er i fokus, var å provosere til krig mot Sovjetunionen. Dette kan sjå ut som eit «galehus» (mudhouse), og det er difor freistande å «nytte om ein meir skumme/mell/uhyggeleg (sinister) plan: å leie krigen over i ein anti-bolsjeviskisk skil; slik at krigen mot Tyskland kunne gløymast, ja avsluttast» (A.J.P. Taylor i English History 1914—1945, i The Oxford History of England, side 469, mi utheving).

Eller vi kan sjå kva den engelske offiseren Jack Adams skriv i «The Doomed Expedition». Adams var ein av mange som skulle hjelpe Finland. Bataljonen hans skulle sendast over Narvik og Sverige. Men «då Finland kapitulerte», skriv han, «trekte mange (av dei som låg innlasta for å gå til Noreg) ein sukk av leide. Men 1. april møtte bataljonssejfen vår på ei møte i London. No byrja stabsoffiserar ... å komme ... så (kom) ein norsk folk. Vi skulle til Noreg». All gjekk annleis enn planlagt desse siste finpusdagane. 5. april blei til 8. april, då minene gjekk i sjøen i norsk farvann. Men så kjem tyskarane og «Weserübung» inn og kolkastar alt.

«Planlegging og gjennomføring.. skulle (deretter) utvikle seg som ein fatal skilnad mellom dei politikarane ønskte .. og dei militære sjefane sin moglegskap til å gjere dette ... som (igjen) førte til at ... oppgåva vår i felten (i Noreg etter 9. april) blei heilt umogleg å gjennomføre», skriv Adams.

Ruge visste lite om fjernstyringa frå London av «hjelpa» til Noreg, sjølv om han rett ofte skriv om dei dårlege prestasjonane til hjelpsmennene sine. I femti år har felttoget i Noreg vore blankpuske og romantisert til det ukjennelege for dei som opplevde roet, kaoset, på kroppen. Misforståtte patriotar, ignorantar, englandsskalar og tysklandshatarar har gjennom åra greidd å fabrikkere eit bilete bortan-

for all verkelegheit. No er eg redd at Ruges minnebok, heilt utslakta av han, medverkar til dette.

«Den verkelege krigen kjem aldri med i bokene», sa Walt Whitman. Det skulle eg meine, so lenge vi held fram med berre å sjå han frå vår eiga side. Få nordmenn er a jour med nyare engelsk og amerikansk syn på desse hendingane. Taylor er a jour, og han er det trygt å ha i hjørnet sitt. No byrjar til og med den «andre sida» å sleppe til på folkemarknaden vår.

Kva gjeld mi eiga deltaking, kjem sanninga mykje betre fram i «Vi dro mot Nord», og i tyske rapportar. Ruge kunne ikkje innverke på utfallet i Østfold, han hadde knapt rokke å gjere seg gjeldande då dei heile gjekk i oppløysing, og fleire tusen mann streymde over grensa til Sverige. Då vi låg og skaut på kvarandre over elva ved Fossum, visste vi ikkje om Noreg var i krig eller ikkje, det vil seie om regjering og styresmakter var komme til sans og samling etter dei første par avgjerande dagane då ingen styrte rikskutta.

Det var mange ukjende i R i tuasjonsvurdering då han to, er leinga. Men han må ha kjent til den siste engelske krenkinga av nøytraliteten vår, og at landet ikkje forsvarte han. Likeins at Oscarsborg hadde skote (og senka «Blücher») då den andre parten i krigen krenka territorialforvaltning vårt. Likevel flaut alt då Ruge kom til Elverum, og det var han, utan nokon klar ordre frå styresmaktene, som sørgde for at dei blei skote ved Midtskogen.

Noka Elverumsfullmakt nemner han ikkje. Den blei helst oppfunnen i ettertid, so utelatinga er grei nok. Derimot nemner han senrik Paul Jørgen-våg, som ein av dei få han implisitt rosar for å ha gjort storarta jobb under kampen mot dei tyske fallskjermjegerane på Dombås. Men ikkje nemner han at denne Noregs kanskje fremste soldat i 1940 ikkje ein gang fekk deltakarmedaljen; han hanna seinare på «feil side», må vite. At medaljen er gitt til tusenvis som aldri såg ein fiende under felttoget, gjer ikkje ei slik meningsløysle mindrel.

Då Ruge kom til Nord-Noreg etter at felttoget i Syd-Noreg var slutt, var han oppteken av at Narvik måtte bli gjenobera. Først lenge etterpå fekk han vite om det engelske vedtaket om å evakuere Narvik, fatta 2. mai. 29. mai blei byen gjenobera av franskmenn, polakkar og nor...nn, men med artilleristøtte frå britiske krigsskip. At dei allierte, pluss nordmennene, var mange gonger sterkare enn tyskarane, er ei anna sak.

Øvstkommanderande (over dei norske styrkane) Ruge må ha kjent til korleis engelskmennene braut krigslovene, i.d. då dei tok 13 tyske flygarar frå nordmennene, og førde dei om bord på hangarskipet «Glorious», trass i norske krav om å få fangane sine attende. På veg til Storbritannia blei «Glorious» søkk, og flygarane med det. Vi høyrer elles i tiår etter tiår om einiskildersonar som skal ha gått med i krigen, men aldri om dette engelske brotet på krigsartiklane. Det lufela vi høyrer og les om mest dagstøtt gjeld helst personar som har vorte borte i Russland, og er helst brikker i den kalde krigen. Men Ruge nemner ikkje tilfellet med dei tyske flygarane.

Med ei bok som denne blir fortida på mange måtar meir og meir ukjent land for oss, sjølv om det elles også heiter at ho (fortida) er uunngjeleg og at vi manglar identitet utan å kjenne vår eiga fortid.

Denne strukt (høst!) dekorerte korps Linge-offiserens marknader bti. Dess høst ord. Rskvinn

(5.2.1994)

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Ad major Svein Blindheim's artikkel

nr. 40 b (på dette arks bakside).
Stod i DAG og TID 23.november 1989.

Major Blindheim er "krigs-major" av ypperste klasse. (Kompani LINGE-MANN på det aller beste, og toppdekorert som motstandsmann i krigen 1940 -1945 i Norge.)

Ingen kan tillate seg å se bort fra de meninger- synspunkter også - han må ha. De fleste av oss "når ham ikke til knærne"! Men, det finnes noen få på "begge sider". En slik utpeker motstandsmannen, major Blindheim, selv. Leseren finner ham (mannen) midt på siden i høyre spalte, i avsnittet: "Noka Elverumsfullmakt nemner han ikkje".

Mannens navn er vel, uomtvistelig, OLAV T. LINDVIK !(Norsk krigsdeltaker/frontoffiser)

Man må vel kunne ta med i samme "klassen" mennene fra Oscarsborg den 9.april 1940, som ubedt : tok ansvar, - det formidable ansvar - og "berget" det som berges kunne .. og mere til. I en mørk nattetime ..

**) HAN fikk bare en "simpel" grav

Jeg tenker, selvsagt, på oberst Birger Eriksen, som ikke ble verdiget en gravplass på Vår Frelses Gravlund (æresplass), men heller ble "gransket" 2 ganger av en kommisjon fra gruppen som dro ut av landet, som representanter for det brukne gevær... (Noen av "oss" fikk oberst Eriksen i 1980-årene inn på æreslundens område på V.F.G. i Oslo.) (Medlem av Nasjonal Samling, sier Hn. Ole Reitan, om B.E.

Ifølge historikeren, stortingsmannen og lektoren m.m. m. ARNE STORNES, som var fra Trøndelag, han skriver i sin bok om artilleriløytnant GUSTAV BONSAK, som i sin "påtvungne ledighet" som offiser, av norske myndigheter, mens Norge ennå var i en hard krig med okkupasjonsmakten ble utkommandert til å bygge (medvirke) flyplass for tyskerne (på Ørlandet). Han, som medlem av Nasjonal Samling, var en av de få

de ca. 2000 utkommanderte til dette arbeide, som ble dømt for å ha "bistått fienden i død"! Stornes skriver: på side 57 i boken SPOR I VÅR NERE HISTORIE, at August Bonsak fikk ikke noen helteglorie omkring navnet sitt, heller ingen medalje for deltakelsen på Oscarsborg. (Som f.eks. offiseren Olaf T. Lindvik!) Bonsak døde, etter fengselsopphold, og i skam og fattigdom De som kommanderte Bonsak ut på "tyskerarbeide", det var de samme som var med å laget landsiklovene med tilbakevirkende kraft, og de samme som satt i landets styre og stell (regjeringen etter krigens slutt), og endatil i dømmende maktposisjoner, og bekleddte endog justisministerembetet!

Jeg kjente - og kjenner - personlig "menig" kystartillirist, Thorstensen fra Drammen (75 år nå) Han, direktøren, er min hyttenabo, som jeg omgås med hver sommer. Akkurat han var i skyterommet på Oscarsborg 9.april om natten. Han var oberst Eriksen ordonans, han var med og trakk granater på traversen fra ammunisjonsdepoet, han bistod løytnant Bonsak med bl.a. å få granaten inn i "lade-kammeret". De var så få tilstede, at det var ikke mulig å betjene alle de tre kanonene som var til bruks der, of da! MOSES, ARON og JOHNSVA. "Menig" Thorstensen sa: Det var bare løytnant Bonsak som kunne betjene kanonene, og han arbeidet så sjetten silte..... Nervene var jo på høgkant hos alle. Bare obersten var - tilsynelatende iallefall - rolig. Løytnanten "kikket" og "kikket" ... så roper'n : jei har'n på kornet!!!! Obersten også ser. Ingen spør etter nasjonalitet, det vurderes ikke overhodet !!! Så kommer det lakonisk fra oberst Eriksen: F Y Y Y R !!! ... f y y y r skal bli! svarer løytnanten. Det gilt

40 a b

10/12/1992

SAMFUNNSLIV

Derfor ble Norge ikke tilkjent krigsbytte i 1945

Av John Sand

Som det fremgår av nedenstående var det to viktige årsaker til at Norge ikke fikk noe krigsbytte da den 2. verdenskrig var slutt. Den ene grunn var at Norge ikke hadde vært krigførende etter den betingelsesløse kapitulasjon 10.6.40, og den annen årsak var at Norge aldri har tilhørt de allierte.

På Pariskonferansen i 1946 uttalte Molotov at Norge ikke hadde krav på krigsbytte, da det ikke hadde deltatt i krigen. At Molotovs syn var riktig ble bekreftet av statsråd Hønsvald i intervju med Arbeiderbladet 6.4.48. Her sa statsråden bl.a.: «Norge kon mer i samme klasse som Sverige og Portugal, slike land som ikke har vært krigførende».

I Morgenbladet 16.5.45 finnes inntatt «Viktig kunngjøring» av den britiske general Andrew Thorne: «Alle forsyninger, våpen og materiell og alt utstyr som tilhører de tyske styrker i Norge er den allierte øverstkommanderendes eiendom, idet tyskerne har overgitt seg til ham.»

I «Hjemmestyrkene» I opplyser S. Kjelstadli s. 448: «De tyske dokumenter som ble beslaglagt i Norge var alliert krigsbytte og ble innsamlet av den allierte Document Section under britisk ledelse.» I sin bok «Bak fronten» side 253 beretter daværende finansminister Paul Hartmann fra regjeringskonferansen 22.8.44: «Spørsmålet om fordelingen av krigsbyttet som blir tatt i Norge ble drøftet. Etter folkeretten er det krigsmakten, dvs. de alliertes overkommando, som har rett til å beslaglegge alt krigsbytte som tas fra tyskerne. Den har fullt herredømme over dette og kan selge og gjøre hva den vil med det. Dette er helt urimelig for Norges vedkommende da en stor del av det krigsbytte som tas fra tyskerne i Norge er anskaffet for norske penger.»

At engelskmennene kjørte så mye verdifulle gjenstander fra tyske lagre på havet, i stedet for å overlate det til trengende nordmenn vakte forferdelse også i Stortinget. I et stortingsmøte for lukkede dører den 28.9.45 tok representanten Mjåvatn (B) opp spørsmålet om «varer og bruksting fra tyske lagre». I møte sa C.J. Hambro: «Jeg har vært en del rundt på kysten i mange av de byer der det har ligget tyske ubåter og små tyske motortorpedobåter og annet utstyr. Når man vet hvilken mangel det er på kompass, hvilken mangel det er på radioapparater, vil en forstå at det vekker smerte i fiskerbyen å se at det kostbareste trådløse materiell og de mest moderne kompasser senkes. Det samngjelder det som blir tilintetgjort på Kjevik og andre steder der det er flylager.»